

ב-טו

שנינו במשנה: **נטמא בעזרה ונעלמה ממנו טומאה**. והשתחוה או ששהה בכדי השתחוואה, או בא לו בארוכה, חייב:

שואלת הגמרא: **טומאה בעזרה ולא יצא מיד בקצרה, מנלן** שהוא חייב עליה? והרי כיון שאמר הכתוב [במדבר ה] גבי ביאת מקדש "צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש. מזכר עד נקבה תשלחו, אל מחוץ למחנה תשלחום] ולא יטמאו את מחניהם"⁽¹⁾, אין במשמע אלא מי שנכנס למקדש ומטמא, אבל מי שנטמא בעזרה שכבר טימא, מנלן שאף הוא חייב!?

אמר פירש רבי אלעזר:

כתוב אחד [במדבר יט ג] **אומר**: "כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא [ויכנס למשכן] **את משכן ה' טמא**" —

וכתוב אחד [שם פסוק כ] **אומר**: "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא, ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, **כי את מקדש ה' טמא**" —

ומיתור המקראות יש ללמוד אף לנטמא בעזרה.

וכמפורש בהדיא בסוגיית הגמרא לקמן דחייב מלקות על טומאה בעזרה, וכל זה צריך תלמוד.

ב. כתב ב"חידושי רבינו חיים הלוי" [ביאת מקדש ג כא ד"ה והנה]: והנה בשבועות טז ב, הרי דנטמא בחוץ ונטמא בפנים צריכין תרי קראי ולא ילפי מהרדי; ונראה, דהיינו משום דבאמת עיקר דין ביאה האמור בכל מקום יש לפרשו בתרי גווי: או דפירושו הוא עצם מעשה הכניסה, או דזה שהוא שם ממילא, גם כן הוי בכלל ביאה, דהיותו שם מיקרי ביאה.

[ראה שם ביתר אריכות] ולפי זה, לפי המבואר בשבועות יז ב, שטמא הנכנס דרך גגין להיכל, פטור, שנאמר "ואל המקדש לא תבא" דרך ביאה אסרה תורה, אם כן שמע מינה מזה, דעיקר ביאה האמורה בו, חיובה הוא על עצם מעשה הכניסה, ועל כן ממילא, דנטמא בפנים לא הוי בכלל אזהרה זו, דהרי חסר בו מעשה הכניסה, והוי כשלא כדרך ביאה, ולהכי צריכין לקרא מיוחד על זה, ליחייבו גם בפנים, ולאורויי, דבטומאת מקדש איתנהו לתרי גוויי ביאות, ובשניהם חייב.

ג. כתבו התוספות: מהא דגמירי לקמן שיעור

חומתה קודם הגלות; אך תמה: דזה הוי כרבי אלעזר בר יוסי, ובסוגיין הרי מבואר דלרבי אלעזר בר יוסי קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבא, ראה שם וב"ספר המפתח".

1. כן פירש רש"י; והנה רש"י לקמן יז ב ד"ה אין חייבין, כתב לפרש את המשנה בהוריות ששנינו שם "אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש":

אין חייבין בית דין בהוראתם על עשה ועל לא תעשה שבמקדש, כלומר: על הוראת טומאת מקדש וקדשיו, בין שהוא של עשה כגון נטמא בעזרה, דהיינו עשה ד"וישלחו [מן המחנה כל צרוע וכל זב]", בין שהוא של לא תעשה, כגון נטמא בחוץ דאיכא אזהרת "אשה כי תזריע וילדה זכר. ואל המקדש לא תבא", [ויקרא יב ד; מה שאין כן בנטמא בעזרה, שלא בא]; ולפי זה צריך ביאור: מה מקשה הגמרא "טומאה בעזרה מנלן", כי מכל מקום הרי הוא עובר ב"וישלחו מן המחנה"; [ואפשר, ששאלת הגמרא היא לענין חיוב חטאת, שעל עשה לבד אינו חייב חטאת וכמו פסח ומילה; אבל לפי מה דילפינן מריבוי הכתובים, יש בזה גם לאו,

ומקשינן עלה: וקראי מיייתרי וכי יש יתור במקראות?! הא מיצרך צריכי שתי מקראות אלו, ללמד שחייבין הן על ביאת משכן בטומאה, והן על ביאת מקדש בטומאה?!?

דהא תניא:

רבי אלעזר (2) אומר: אם נאמר "משכן" למה נאמר "מקדש", ואם נאמר "מקדש" למה נאמר "משכן"?!?

אילו נאמר "משכן" ולא נאמר "מקדש", הייתי אומר: על משכן יהא חיוב, שהרי משוח הוא בשמן המשחה, ועל מקדש שאינו משוח בשמן המשחה לא יהא חיוב —

ואם נאמר "מקדש" ולא נאמר "משכן", הייתי אומר: על מקדש יהא חיוב, שהרי קדושתו קדושת עולם, שאין היתר להקריב בבמות לאחר שנבנה המקדש, (3) ועל משכן לא יהא חיוב, שיש היתר במות לאחריו עד שנבנה המקדש —

לכך נאמר "משכן", ולכך נאמר נמי "מקדש" —

וכיון שהוצרכו המקראות ללמד על משכן ועל מקדש, איך נלמד מכאן לנטמא בעזרה שהוא חיוב!?

ומשנינן: רבי אלעזר — שלמד ממקראות אלו לנטמא בעזרה — הכי קא קשיא ליה:

מכדי משכן איקרי "מקדש" והרי הוא בכלל "את מקדש ה' טמא", ומקדש איקרי "משכן", והרי הוא בכלל "את משכן ה' טמא", ואם כן תרי קראי — ללמד על משכן ועל מקדש — למה לי?! אם אינו ענין לטומאה שבחוץ, תנחו ענין לטומאה שבפנים. (4)

ומקשינן עלה: בשלמא מקדש איקרי "משכן" דכתיב [ויקרא כו יא] "ונתתי משכני בתוכם", ועל המקדש הכתוב מדבר, שכל הכתובים שם עוסקים בארץ ישראל.

אלא משכן דאיקרי "מקדש" מנלן?!?

אילימא מדכתיב [במדבר י, במסע המחנות והמשכן]: "ונסעו הקהתים נושאי המקדש";

בעמוד א הרי דנה הגמרא בשיטתו בזה; ולכך פירשו: שהאריכו בקדושה יותר; אי נמי: לפי שאין ראוי לחזור ולקדש אלא באותו מקום, קרי ליה "קדושת עולם".

ומיהו התוספות במגילה י א כתבו בשם ה"ר חיים כהן, שאף למאן דאמר "קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא", מכל מקום, לענין היתר במות אין אחר קדושת ירושלים היתר, ראה שם; וראה עוד בהערות לעיל טז א הערה 2.

4. גירסת הגמרא נכתבה על פי ספרים אחרים

שהייה [לנטמא בעזרה] לא שמעינן לא מלקות ולא כרת, דהוה אמינא איסורא בעלמא הוא דאיכא.

2. בתוספות ד"ה קדושתו, נראה שהם גורסים "אליעזר".

3. כן פירש רש"י; ובתוספות הקשו — לפי מה שגרסו "רבי אליעזר" — דאם כן משמע מכאן שסובר רבי אליעזר קדושה ראשונה קידשה עתיד לבא, שהרי אם לא קידשה לעתיד לבא, יש היתר במות אחר בנין הבית הראשון, ולעיל

כך אי אפשר לומר, כי:

ההוא "מקדש" בארון כתיב, כלומר, דברים המקודשים, שהקהתים היו נושאים את הארון והשולחן והמנורה והמזבחות, ואין כוונת הכתוב לנשיאת המשכן.

אלא מהבא, דכתיב [שמות כה ח] בצווי הקמת המשכן במדבר: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" וכתיב בפסוק שלאחריו "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן", הרי שצווי זה הוא על הקמת המשכן, וקראו הכתוב "מקדש".

שנינו במשנה: והשתחוה או ששהה כדי השתחוואה:

משמע, שהשתחוואה עצמה אינה צריכה שיעור כדי השתחוואה,⁽⁵⁾ ואמר רבא:

לא שנו — שהוא חייב בהשתחוואה שאין בה שהיה — אלא שהשתחוה כלפי פנים המקדש דהיינו לצד מערב, כי השתחוואה זו השתחוואה היא, אבל השתחוה כלפי חוץ דהיינו לצד מזרח שם היה פתחו של מקדש, אין זו השתחוואה, ואם ששהה כדי שיעור השתחוואה, אין, הרי הוא חייב, כי אף אם ששהה בלי להשתחוות כלל הרי הוא חייב; אבל לא ששהה כדי שיעור השתחוואה לא.

איכא דמתני לה להך דרבא אסיפא דמשנתנו: "או ששהה בכדי השתחוואה": מכלל דהשתחוואה גופה בעיא שהייה —

ועל זה אמר רבא:

לא שנו שאינו חייב בהשתחוואה אלא כשיש בה שיעור שהיה כדי השתחוואה, אלא שהשתחוה כלפי חוץ שהיא אינה השתחוואה, אבל אם השתחוה כלפי פנים שהשתחוואה היא, כי אז אף על גב דלא ששהה כדי השתחוואה — חייב.

והכי קאמר התנא של המשנה:

השתחוה כלפי פנים, או ששהה כדי השתחוואה בהך השתחוואה דכלפי חוץ, חייב.

ומפרשינן: היכי דמי "השתחוואה דאית בה שהייה", והיכי דמי "השתחוואה דלית בה שהייה"?

"השתחוואה דלית בה שהייה": זו כריעה בעלמא היא.

"השתחוואה דאית בה שהייה": זו פישוט ידים ורגלים על הרצפה.

וכמה שיעור שהייה?

פליגי בה רבי יצחק בר נחמני וחד דעימיה [ואמורא אחר שעמון ומנו] ומי הוא אותו אמורא: רבי שמעון בן פזי —

ואמרי לה [יש אומרים, דפליגי בה] רבי שמעון בן פזי וחד דעימיה, ומנו: רבי יצחק בר נחמני; ואמרי לה רבי שמעון בר נחמני הוא אותו אמורא שנחלק עם רבי שמעון בן פזי:

שבב"ח; וראה תוספות וריטב"א.

שיש בה שהיה, שהיא פישוט ידים ורגלים, ואילו אם השתחוה הרי הוא חייב אף בהשתחוואה שאין בה שהיה, דהיינו כריעה

5. פירוש: דכדי השתחוואה היינו כדי השתחוואה

האם צריך שהייה למלקות, או אין צריך שהייה למלקות?

כלומר, מי שנטמא בעזרה באונס, (8) והתרו בו לצאת ולא יצא, האם אינו חייב אלא אם שהה שם כדי שיעור שהייה, או שיצא בדרך ארוכה, וכשם שהדין הוא לענין קרבן, או שמא לענין מלקות חייב הוא אף אם לא שהה כדי שיעור שהייה, ויצא בדרך קצרה; וצדדי הספק הם:

האם לקרבן בלבד גמירי [הלכה למשה מסיני] דבעינן שהייה, אבל למלקות לא גמירי דבעינן שהייה — (9)

או דילמא:

כפנים [בעזרה] גמירי שהייה, לא שנא לקרבן, ולא שנא למלקות.

ומסקינן: תיקו!

בעי רבא:

נטמא בעזרה ולא שהה, אלא תלה עצמו באויר עזרה כדי שיעור השתחואה ויצא מיד בדרך קצרה, מהו שתיחשב שהייתו באויר

חד מהם אמר: שיעור השהייה הוא כמימריה דהאי פסוקא [כזמן אמירת פסוק זה]: "וכל בני ישראל רואים ברדת האש, וכבוד ה' על הבית, ויכרעו אפים ארצה על הרצפה, וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו".

וחד מהם אמר: השיעור אינו כדי אמירת כל הפסוק אלא כמו מ"ויכרעו" לסיפא [עד סוף הפסוק].

תנו רבנן:

"קידה" היינו על אפיים, שאינו נוגע בארץ לא בברכיו ולא בגופו, אלא ראשו מגיע לארץ. (6)

וכן הוא אומר "ותקוד בת שבע אפיים ארץ". (7)

"בריעה" היינו על ברכים, וכן הוא אומר "מכרוע על ברכיו".

"השתחואה" זו פישוט ידים ורגלים על הרצפה, וכן הוא אומר "הכבא נכבא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה".

בעי רבא:

בעלמא, כמבואר בהמשך הענין.

6. מאירי.

7. כתבו התוספות: השתחואה נמי אשכחן על אפים, דכתיב "ויצא יוסף אותם מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה", ובישעיה "אפים ארץ ישתחו לך"; וכוונת הגמרא היא דמגמרא אית לך דקידה על אפים, ומייתי הגמרא דאשכחן נמי בקרא הכי. ולכאורה צריך לומר כדבריהם גם על מה

שאמרו "כריעה על ברכיו", שהרי מצינו גם "ויכרעו אפים ארצה על הרצפה".

8. כן מתבאר מדברי רש"י לקמן יז א ד"ה טימא עצמו במזיד, ראה שם; וראה עוד בתוספות שם ד"ה צריך.

9. א. הנה במשנה בהוריות [המובאת לקמן יז ב] שנינו: אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש, ופירש רש"י דעשה היינו כגון שנטמא בעזרה שהוא עובר ב"וישלוחו", ולא תעשה היינו